

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Σ. ΒΕΖΑΝΗ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Η ΠΕΡΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΞΟΥΣΙΩΝ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

(Σελ. 249—256)

Η ΠΕΡΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΞΟΥΣΙΩΝ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

Ὁ Ἀριστοτέλης εἶναι ὁ πρῶτος ὅστις ἐδίδαξε τὴν διάκρισιν τῶν λειτουργιῶν εἰς τὸ Δ' βιβλίον τῶν Πολιτικῶν του. Εἶναι ἀληθές ὅτι καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ Πλάτων θίγει τὸ θέμα τῆς διακρίσεως τῶν λειτουργιῶν, ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης ἀσχολεῖται ἐνδελεχῶς μὲ τὸ πρόβλημα καὶ ἀφιερώνει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ τὰ κεφάλαια 11-13 τοῦ Δ' βιβλίου τῶν Πολιτικῶν του.

Τὴν βάσιν τῆς θεωρίας του διατυπώνει ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὸ κλασικὸν χωρίον: «Ἔστι δὲ τρία μέρη τῶν πολιτειῶν πασῶν, περὶ ὧν δεῖ θεωρεῖν τὸν σπουδαῖον νομοθέτην ἐκάστη τὸ συμφέρον· ὧν ἐχόντων καλῶς ἀνάγκη καὶ τὴν Πολιτείαν ἔχειν καλῶς καὶ τὰς Πολιτείας ἀλλήλων διαφέρειν ἐν τῷ διαφέρειν ἕκαστον τούτων· ἔστι δὲ τῶν τριῶν τούτων ἐν μὲν τὶ τὸ βουλευόμενον περὶ τῶν κοινῶν, δεύτερον δὲ τὸ περὶ τὰς ἀρχάς (τοῦτο δ' ἔστιν ἃς δεῖ καὶ τίνων εἶναι κυρίας καὶ ποίων τινὰ δεῖ γίνεσθαι τὴν αἵρεσιν αὐτῶν) τρίτον δὲ τὶ τὸ δικάζον» (Πολιτικά Δ', κεφ. XI). (Ὑπάρχουν τρία μέρη (μέρη) εἰς πάσας τὰς πολιτείας περὶ τῶν ὑποίων πρέπει ὁ σπουδαῖος νομοθέτης νὰ ἐρευνᾷ τὸν συμφερότερον τρόπον διαμορφώσεως των εἰς ἐκάστην πολιτείαν· ἐὰν ταῦτα ἔχουν καλῶς (ἔχουν καλῶς διαμορφωθῇ) τότε κατ' ἀνάγκην καὶ ἡ πολιτεία ἔχει καλῶς καὶ αἱ πολιτεῖαι διαφέρουν κατὰ τὰς διαφοράς αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται εἰς αὐτὰ (τὰ μέρη)· ἐκ δὲ τῶν τριῶν τούτων μορίων ἐν μὲν εἶναι τὸ βουλευόμενον περὶ τῶν κοινῶν, δεύτερον δὲ τὸ περιλαμβάνον τὰς ἀρχάς (τοῦτο δὲ εἶναι ποῖαι πρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ περὶ ποίων θεμάτων δεόν νὰ ἀποφασίσουν καὶ πῶς πρέπει νὰ γίνεται ἡ ἐκλογή των) τρίτον δὲ εἶναι τὸ δικάζον).

Τὰ τρία «μέρη» τῆς Πολιτείας, ὡς ὀρίζει ταῦτα ὁ Ἀριστοτέλης, ἀνταποκρίνονται ἐπακριβῶς εἰς τὰς τρεῖς ἐξουσίας τοῦ Montesquieu δηλ. τὴν νομοθετικὴν, τὴν ἐκτελεστικὴν καὶ τὴν δικαστικὴν.

Οὕτω ὁ Ἀριστοτέλης εἶναι ὁ πραγματικὸς δημιουργὸς τῆς διακρίσεως καὶ ὃχι ὁ Montesquieu, ὡς κακῶς πιστεύεται, ὅστις εἴτε ἀπὸ ἄγνοιαν εἴτε ἐκ προθέσεως παραλείπει νὰ ἀναφέρῃ ὅτι πατὴρ τῆς διακρίσεως εἶναι ὁ Ἀριστοτέλης.

Ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ἀπλὴν ἐξαγγελίαν τῆς διακρίσεως. Προχωρῶν ἐρευνᾷ ἕκαστον τῶν μορίων τῆς Πολιτείας, δηλ. α) τὸ «βουλευόμενον», β) τὸ περὶ τὰς «ἀρχάς» καὶ γ) τὸ «δικάζον».

Θὰ ἀνέμενε κανεὶς ὅτι ἀπὸ αὐτὴν τὴν εἰδικὴν ἐξέτασιν εἰς τὴν ὑποβάλλει ἕκαστον τῶν τριῶν μορίων τῆς Πολιτείας ἀποκαλύπτεται πῶς ἀντιλαμβάνεται ἕκαστον αὐτῶν καθὼς καὶ τὴν βᾶσιν τῆς διακρίσεως ἣτις δὲν καθορίζεται μὲ τὴν ἐξαγγελίαν περὶ διακρίσεως τῶν τριῶν μερῶν τῆς Πολιτείας ἣτις γίνεται εἰς τὸ προαναφερθὲν χωρίον.

Δυστυχῶς ὅμως οὕτε ἀπὸ τὴν εἰδικὴν ἐξέτασιν ἑκάστου τῶν «μορίων» δὲν προκύπτει ποῖον εἶναι τὸ ἀκριβὲς περιεχόμενον τὸ ὅποιον ἔδιδε εἰς ἕκαστον τῶν μορίων ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ἄρα ποία εἶναι ἡ βᾶσις τῆς διακρίσεως.

Ὡς πρὸς τὸ «βουλευόμενον» ὁ Ἀριστοτέλης δὲν δίδει κανένα καθορισμὸν τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ.

«Κύριον, λέγει, δ' ἔστι τὸ βουλευόμενον περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης καὶ συμμαχίας καὶ διαλύσεως καὶ περὶ νόμων καὶ περὶ θανάτου καὶ φυγῆς καὶ δημεύσεως καὶ περὶ ἀρχῶν αἰρέσεως καὶ τῶν εὐθυνῶν» (Πολιτικά Δ', κεφ. XI). Ἐν συνεχείᾳ δὲ προβαίνει εἰς ἀνάλυσιν τῶν τρόπων καθ' οὓς συντίθεται καὶ λειτουργεῖ τὸ «βουλευόμενον» εἰς τὰς διαφόρους πολιτειακὰς μορφάς.

Οὕτω ἀντὶ τῆς δώσῃ ὁ Ἀριστοτέλης τὴν ἔννοιαν καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ «βουλευομένου» ἀπαριθμεῖ τὰς ἀρμοδιότητας αὐτοῦ.

Αἱ ἀρμοδιότητες αὗται εἶναι εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ Ἀριστοτέλους αἱ κύριαι, αἱ σημαντικώτεραι τῆς Πολιτείας καὶ ὁ ἔχων τὴν ἀπόφασιν περὶ αὐτῶν εἶναι ἡ κυρίαρχος, ἡ ἀνωτάτη ἐξουσία τῆς Πολιτείας.

Δι' αὐτὸ κλείων τὸ κεφάλαιον περὶ τοῦ βουλευομένου λέγει: «Περὶ μὲν οὖν τοῦ βουλευομένου καὶ τοῦ κυρίου δεῖ τῆς πολιτείας τοῦτον διωρίσθαι τὸν τρόπον» (Πολιτικά Δ', κεφ. XII).

Χαρακτηριστικὸν ἐπίσης καὶ ἀξιοπρόσεκτον εἰς τὰς περὶ «βουλευομένου» σκέψεις τοῦ Ἀριστοτέλους εἶναι ὅτι οὐδαμῶς ἀντιμετωπίζει τὴν περίπτωσιν νὰ ἀπαρτίζεται τὸ βουλευόμενον ἀπὸ ἑν καὶ μόνον ἄτομον καὶ νὰ ἀσκῇται ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀπὸ ἑνα καὶ μόνον. Ἐφ' ὅσον ὅμως ὁ Ἀριστοτέλης προσδιορίζει τὸ βουλευόμενον ἀπὸ τὰς ἀρμοδιότητος ἃς ἔχει, θὰ ἔδει νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν αἱ ἀρμοδιότητες αὗται εἶναι ἐμπεπιστευμένα εἰς ἑνα καὶ μόνον.

Ὡς πρὸς τὰς «ἀρχάς» ὁ Ἀριστοτέλης ἀναπτύσσει ἐνδιαφερούσας ἀπόψεις ἀφορώσας τόσον τὸν τρόπον τοῦ ἀπαρτισμοῦ καὶ σχηματισμοῦ των ὅσον καὶ τὸ πρόβλημα ποῖαι ἀρχαὶ προσιδιάζουσιν εἰς ἑκάστην Πολιτείαν.

Ἐπὶ πλεόν ὅμως προβαίνει εἰς ἑνα ἀξιοπρόσεκτον ὅρισμὸν τῆς ἐννοίας τῶν ἀρχῶν καθὼς καὶ ἑνα καθορισμὸν τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν ἀρχῶν. Ἐνῶ δηλ. προκειμένου περὶ τοῦ βουλευομένου, τῆς νομοθεσίας, ἀπαριθμεῖ ἀπλῶς τὰς ἀρμοδιότητας αἱ ὅποιαι ἀνήκουν εἰς αὐτό, ἐν προκειμένῳ προσπαθεῖ νὰ καθορίσῃ τὸ περιεχόμενον τῶν «ἀρχῶν» δηλ. τῆς ἐκτελεστικῆς λειτουργίας.

Μάλιστα δὲ ὡς ἀπλῶς εἰπεῖν ἀρχὰς λεκτέον ταύτας ὅσαις

ἀποδίδουται βουλευσασθαι τε περὶ τινῶν καὶ κρίναι καὶ ἐπιτά-
ξαι καὶ μάλιστα τοῦτο· τὸ γὰρ ἐπιτάττειν ἀρχικώτερον ἐστὶ»
(Πολιτικά Δ', κεφ. XII). (Μάλιστα δὲ διὰ τὸ νὰ συνοψίσωμεν πρέπει νὰ χα-
κτηρίζωμεν ὡς ἀρχὰς ἐκείνας εἰς τὰς ὁποίας δίδεται τὸ δικαίωμα νὰ βου-
λεύονται περὶ ὀρισμένων ὑποθέσεων, νὰ κρίνουν καὶ νὰ διατάσσουν καὶ κυ-
ρίως τὸ τελευταῖον τοῦτο, διότι τὸ ἐπιτάσσειν εἶναι τὸ κυρίως προσιδιάζον
εἰς τὴν ἀρχήν).

Δυσχερὲς λέγει περαιτέρω ὁ Ἀριστοτέλης, εἶναι νὰ καθορίσῃ κανεὶς
ποίας πρέπει νὰ ὀνομάσωμεν ἀρχὰς. «Πολλῶν γὰρ ἐπιστάτων ἡ πολι-
τικὴ κοινωνία δεῖται, διόπερ πάντας οὔτε τοὺς αἰρετοὺς οὔτε
τοὺς κληρωτοὺς ἄρχοντας θετέον, οἷον τοὺς ἱερεῖς (τοῦτο γὰρ
ἕτερόν τι παρὰ τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς θετέον), ἔτι δὲ χορηγοὶ
καὶ κήρυκες, αἰρουῦνται δὲ καὶ πρεσβευταί».

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἄποψις τοῦ Ἀριστοτέλους καθ' ἣν οὐχὶ πάντες
οἱ «ἐπιστάται» τῆς «πολιτικῆς κοινωνίας» τυγχάνουν «ἀρχαί». Ἀναφέρει δὲ
ἐνδεικτικῶς τοὺς ἱερεῖς, τοὺς κήρυκας καὶ χορηγοὺς ἀκόμη δὲ καὶ τοὺς πρεσ-
βευτάς. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τοὺς ἱερεῖς δικαιολογεῖ τὴν τοιαύτην κατάταξιν τῶν
διότι οὗτοι εἶναι ἀρχὴ ἐκκλησιαστικὴ καὶ οὐχὶ πολιτικὴ. Ὡς πρὸς τὰ τρία
ἄλλα παραδείγματα δηλ. τοὺς κήρυκας, τοὺς χορηγοὺς καὶ τοὺς πρεσ-
βευτάς ἡ δικαιολογία τῆς ἐξαιρέσεώς των ἔγκειται ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἀμέσως
περαιτέρω λεγομένων εἰς τὸ ὅτι οὗτοι δὲν ἔχουν δύναμιν ἐπιταγῆς.

Οὕτω ὅμως τίθεται ἐν γενικώτερον ζήτημα : Ἐὰν δηλ. τὰ ὄργανα τὰ στε-
ρούμενα ἐξουσίας ἐπιταγῆς ἀλλ' ἀπλῶς προπαρασκευάζοντα τὴν ἐπιταγὴν
ἔχουν τὴν ιδιότητα τοῦ ὄργανου. Ἐὰν ἐγένετο δεκτὴ ἡ ἄποψις ὅτι ἡ ἔλλειψις
ἐξουσίας ἐπιταγῆς ἀποστερεῖ τὸ ὄργανον τῆς ιδιότητός του τότε καὶ ἄλλα
κρατικὰ ὄργανα ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ὡς ἐπίσης ἐνδε-
χόμενως καὶ τὰ δικαστήρια εἰς ὀρισμένας περιπτώσεις δὲν εἶναι ὄργανα.
Δὲν νομίζομεν λοιπὸν ὅτι ἡ τοιαύτη διάκρισις τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἀριστοτέλους
εὐσταθεῖ.

Τὰς καθαυτὸ ἀρχὰς (ἢ κρατικὰς ἀρχὰς) διαιρεῖ ὁ Ἀριστοτέλης εἰς :

α) πολιτικὰς ὡς τοῦ στρατηγοῦ, γυναικονόμου, παιδονόμου.

β) οἰκονομικὰς ὡς ἡ τοῦ σιτομέτρου,

γ) ὑπηρετικὰς, αἱ ὁποῖαι δυνατόν νὰ ἀσκῶνται ἀπὸ δούλους (Πολι-
τικά Δ', XII, 2). Ὁ χωρισμὸς αὐτὸς τῶν ἀρχῶν εἶναι καθαρῶς ἐξωτερικός.
Οὐδαμῶς δὲ πειρᾶται νὰ καθορίσῃ ὁ Ἀριστοτέλης κατὰ τί διαφέρει τὸ ἐν
εἶδος τῶν ἀρχῶν τοῦ ἑτέρου. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον ἢ τοὺς τρόπους τῆς
ἀναδείξεως τῶν «ἀρχῶν» ὁ Ἀριστοτέλης διακρίνει τρεῖς ὅρους οἱ ὁποῖοι
συνδυαζόμενοι μεταξύ των παράγουν πάσας τὰς ἐμπειρικὰς μορφὰς ἀνα-
δείξεως τῶν ἀρχῶν.

Οἱ ὅροι οὗτοι εἶναι οἱ ἑξῆς : α) τίνες οἱ καθιστάντες τὰς ἀρχὰς

(πάντες ἢ τινές), β) ἐκ τίνων (δηλ. ἐκ πάντων ἢ ἐκ τινῶν), γ) τίνα τρόπον (δηλ. αἰρέσει ἢ κλήρῳ) (Πολιτικά Δ', κεφ. XII, 10).

Ὡς πρὸς τὰ δικαστήρια λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, ὅτι ἡ ἔρευνα περὶ αὐτῶν δεόν νὰ ᾖ ὁμοία πρὸς τὴν ἔρευναν περὶ τῶν ἀρχῶν. Ἐν τούτοις εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν δικαστηρίων οἱ «ὄροι» μεταβάλλονται καὶ εἶναι (Πολιτικά Δ', κεφ. XIII): α) ἐξ ὧν, β) περὶ ὧν καὶ γ) πῶς. Ὁ πρῶτος ὅρος «ἐξ ὧν» σημαίνει τὸν τρόπον τῆς συνθέσεως τῶν δικαστηρίων δηλ. ἐκ πάντων ἢ ἐκ τινῶν. Ὁ δεῦτερος ὅρος σημαίνει τὰς ὑποθέσεις ἐφ' ὧν καλοῦνται νὰ δικάσουν καὶ ὁ τρίτος σημαίνει τὸν τρόπον τῆς ἀναδείξεως τῶν δικαστηρίων δηλ. αἰρέσει ἢ κλήρῳ.

Διακρίνει δὲ τὰ κάτωθι ὁκτὼ εἶδη δικαστηρίων βάσει τῶν ὑποθέσεων ἃς δικάζουν :

α) τὸ «εὐθυνητικόν» δηλ. τὸ δικάζον τοὺς ὑπευθύνους μετὰ τὴν λήξιν τῆς θητείας των ἀρχόντας,

β) «εἰ τις τῶν κοινῶν ἀδικεῖ» δηλ. τὸ δικάζον περὶ τῶν ἀδικημάτων κατὰ τοῦ Δημοσίου Ταμείου,

γ) «ὅσα εἰς τὴν πολιτείαν φέρει» δηλ. τὸ δικάζον περὶ τῶν προσβολῶν κατὰ τοῦ κύρους καὶ τῆς ὑποστάσεως τῆς πολιτείας.

δ) «ἄρχουσι καὶ ιδιώταις ὅσα περὶ ζημιώσεων ἀμφισβητοῦσι» δηλ. τὸ δικάζον κατ' ἔφεσιν ἐπὶ προστίμων ἐπιβληθέντων ἐπὶ ἀρχόντων ἢ ιδιωτῶν παρ' ἄλλων ἀρχῶν,

ε) «τὸ περὶ τῶν ιδίων συναλλαγμάτων καὶ ἐχόντων μέγεθος» δηλ. τὸ δικάζον ἐπὶ ιδιωτικῶν διαφορῶν ἐφ' ὅσον ὑπερβαίνουν ὀρισμένον ποσόν,

στ) τὸ «φονικόν» δηλ. τὸ δικάζον περὶ φόνων,

ζ) τὸ «ξενικόν» δηλ. τὸ δικάζον τὰς μεταξὺ ξένων ἢ ξένων καὶ ἀστῶν διαφοράς,

η) τὸ «περὶ τῶν μικρῶν συναλλαγμάτων ὅπως δραχμιαῖα καὶ πεντὰδραχμα καὶ μικρῷ πλείονος» δηλ. τὸ δικάζον ἐπὶ μικροδιαφορῶν. Τὰ δικαστήρια ταῦτα εἶναι μονομελῆ.

Ἀξία σημειώσεως εἶναι ἡ περαιτέρω παρατήρησις τοῦ Ἀριστοτέλους «ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἀφείσθω καὶ τῶν φονικῶν καὶ τῶν ξενικῶν, περὶ δὲ τῶν πολιτικῶν λέγωμεν, περὶ ὧν μὴ γενόμενων καλῶς διαστάσεις γίνονται καὶ τῶν πολιτειῶν αἰκινήσεις» (Πολιτικά Δ', κεφ. XIII, 3). Λέγων δὲ πολιτικά δικαστήρια ἔννοεῖ ἐκεῖνα ἅτινα δικάζουν ὑποθέσεις ἀναφερομένας ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰς τὴν πολιτείαν. Ἰδίως πρέπει νὰ σημειωθῇ τὸ σημεῖον ὅτι ὁ φόνος καὶ ἡ τιμωρία του δὲν ἐνδιαφέρει ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τὴν πολιτείαν ἀλλὰ τὸν ἐξ αὐτοῦ ζημιωθέντα.

Ἐὰν θελήσωμεν νῦν βάσει τῶν ἐκτεθέντων νὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς τὴν διά-

κρισιν τῶν ἐξουσιῶν παρ' Ἀριστοτέλει δυνάμεθα νὰ καταλήξωμεν εἰς τὰ ἑξῆς :

Κατ' ἀρχὴν δυνάμεθα νὰ διαπιστώσωμεν ὅτι ἡ διάκρισις τῶν «μορίων» ἢ τῶν λειτουργιῶν παρ' Ἀριστοτέλει δὲν βασίζεται εἰς τὴν μεταξύ των ἱεραρχίαν. Μεταξὺ ἐκτελεστικῆς καὶ δικαστικῆς ἐξουσίας οὐδὲ πόρρωθεν φαίνεται ὑπάρχουσα διαφορὰ ἱεραρχίας παρ' Ἀριστοτέλει. Δύναται ὅμως νὰ ἀνακύψῃ τὸ ζήτημα μὴ τυχὸν εἰς τὴν σκέψιν τοῦ Ἀριστοτέλους τὸ «βουλευόμενον» εἶναι ἡ ἐξουσία ἣτις ἱεραρχικῶς ὑπέρκειται τῶν δύο ἄλλων. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἄποψις αὕτη δὲν εὐσταθεῖ διότι τὸ «βουλευόμενον» ἀποφασίζει ἐπὶ ὠρισμένων θεμάτων τὰ ὅποια ἐξ ἐπόψεως περιεχομένου καὶ ποιοῦ εἶναι σημαντικὰ ἢ ἴσως καὶ τὰ σημαντικώτερα εἰς τὴν ζωὴν τῆς πολιτείας. Δὲν ὑπάρχει ὅμως καμμία ἔνδειξις ἢ νύξις ἡ ὅποια νὰ δίδῃ λαβὴν εἰς τὴν ἀντίληψιν ὅτι κατ' Ἀριστοτέλη, τοῦ βουλευομένου ἡ ἀξία καὶ ἡ οὐσία ἐγκρίεται εἰς τὸ ὅτι διὰ τῶν βουλήσεων αὐτοῦ (οἰαιδήποτε καὶ ἂν εἶναι αὗται) δεσμεύει τὰς δύο ἄλλας ὑποκειμένας ἐξουσίας δηλ. τὸ δικαστικὸν καὶ τὰς ἀρχάς.

Ἀπομένει νὰ ἐξετασθῇ ἡ ἄποψις μὴ τυχὸν κατ' Ἀριστοτέλη ἡ διάκρισις τῶν μορίων στηρίζεται εἰς ποιοτικὰ κριτήρια τὰ ὅποια δὲν ἐκφράζονται μὲν ρητῶς, ἀλλὰ δύνανται νὰ συναχθοῦν σιωπηρῶς ἀπὸ τὴν ὅλην ἐκθεσιν περὶ διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης δὲν δίδει κανὲν καθωρισμένον περιεχόμενον εἰς τὸν ὅρον βουλευόμενον, ἀλλ' ἀπαριθμεῖ μόνον τὰς ἀρμοδιότητας αὐτοῦ αἵτινες εἶναι αἱ σημαντικώτεραι διὰ τὴν ζωὴν τῆς πολιτείας. Θὰ ἡδύνατο νὰ συναχθῇ ὅτι αἱ ἄλλαι δύο ἐξουσίαι ἐπιτελοῦν τὰς ἡττον σημαντικὰς λειτουργίας. Ἀλλὰ ἡ διάκρισις αὕτη δὲν ἐπαρκεῖ καὶ δὲν ὑπάρχει ἀντικειμενικὸν κριτήριον τοῦ σημαντικοῦ ἢ μὴ σημαντικοῦ ὥστε νὰ θεμελιωθῇ ἐπ' αὐτοῦ ἡ διάκρισις.

Ὡς πρὸς τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ἐπίσης ὁ Ἀριστοτέλης παραλείπει νὰ καθορίσῃ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς· ἀπαριθμεῖ ὅμως τὰ εἶδη τῶν δικαστηρίων. Ἐξ αὐτῆς τῆς ἀπαριθμήσεως προκύπτει ὅτι οὐσία τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας εἶναι ἡ λύσις τῶν ἀμφισβητήσεων ἢ τῶν διαφορῶν.

Προκειμένου ὅμως περὶ τῶν ἀρχῶν ὁ Ἀριστοτέλης δίδει ἐν περιεχόμενον αὐτῶν ὀρίζων ὅτι «ἀρχάς λεκτέον ταύτας ὁσάκις ἀποδίδται βουλευσασθαί τε περὶ τινῶν καὶ κρῖναι καὶ ἐπιτάξαι καὶ μάλιστα τοῦτο· τὸ γὰρ ἐπιτάττειν ἀρχικώτερον ἔστι».

Ἐξ αὐτοῦ τοῦ καθορισμοῦ προκύπτει ὅτι προσιδιάζει εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ βουλευέσθαι ἀλλὰ περὶ τινῶν ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἣτις βουλεύεται περὶ πάντων ὡς ἐπίσης καὶ τὸ κρίνειν (περὶ τινῶν). Οὕτω ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀσχεῖ ἔργα ποιοτικῶς μὴ διαφέροντα τῶν ἔργων τῆς νομοθετικῆς καὶ δικαστικῆς ἐξουσίας. Προστίθεται ὅμως

ἀκόμη καὶ τὸ «ἐπιτάσσειν καὶ μάλιστα τοῦτο· τὸ γὰρ ἐπιτάττειν ἀρχικώτερον ἔστι».

Ἀλλὰ τὸ ἐπιτάσσειν ἔχουν κοινὸν πᾶσαι αἱ ἐξουσίαι καὶ πάντα τὰ ὄργανα τοῦ Κράτους. Ἀλλοίμονον δὲ ἔαν αἱ πράξεις τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ἢ αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων δὲν εἶχον δύναμιν ἐπιταγῆς καὶ ἀπετέλουν ἀπλῶς παραινέσεις.

Δὲν δυνάμεθα κατὰ ταῦτα νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ ἐπιτάττειν εἶναι ἴδιον μόνον τῶν «ἀρχῶν» δηλ. τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καὶ ὅτι δύναται τοῦτο νὰ ἀποτελέσῃ θεμέλιον διακρίσεως.

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι πολλὰ ὄργανα δὲν ἀσκοῦν ἀμέσως τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐπιτάττειν καὶ ἄλλα μόνον ἐμμέσως διὰ τῆς προπαρασκευῆς τῆς ἐπιταγῆς. Ἐὰν ὅμως θεωρήσωμεν ὅτι αὕτη ἡ ἄμεσος ἄσκησις ἐξουσίας ἐπιταγῆς ἀποτελεῖ κατ' Ἀριστοτέλη τὸ κριτήριον τῶν «ἀρχῶν» τότε καὶ πάλιν ἡ διάκρισις δὲν εὐσταθεῖ διότι ὑφίστανται καὶ ὑφίσταντο πολλαὶ ἀρχαὶ αἱ ὁποῖαι ἔργον ἔχουν τὴν προπαρασκευὴν τῶν ἐπιταγῶν καὶ ὄχι τὴν ἄμεσον ἐκδόσιν αὐτῶν.

Τὸ συμπέρασμα τῆς συντόμου αὐτῆς διερευνήσεως τῆς θεωρίας τοῦ Ἀριστοτέλους εἶναι ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν θεωρίαν αὐτὴν ἓν σαφὲς καὶ βέβαιον κριτήριον τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν μορίων τῆς πολιτείας μεταξύ των.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἀτενίζων τὴν πολιτείαν καὶ μάλιστα τὴν δημοκρατικὴν πολιτείαν τῆς ἐποχῆς του εἶδε καὶ συνέλαβε τὸ γεγονὸς ὅτι διάφοροι ἐξουσίαι καὶ λειτουργίαι ἦσαν ἐμπεπιστευμέναι εἰς διάφορα ὄργανα. Τοῦτο ἀπετέλεσε τὴν βάσιν τῆς περὶ μορίων τῆς πολιτείας διδασκαλίας. Πέραν ὅμως τῆς καθαρῶς ἐξωτερικῆς καὶ ἐπιφανειακῆς αὐτῆς διαπιστώσεως δὲν κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ βάθος καὶ νὰ ἀποκαλύψῃ τὸν πυρῆνα τῆς διακρίσεως.

Παρὰ ταῦτα ἡ διδασκαλία του φέρει τὴν σφραγίδα τῆς μεγαλοφυΐας καὶ ἀπετέλεσε τὴν βάσιν τῆς μεταγενεστέρως διδασκαλίας περὶ διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν καὶ λειτουργιῶν.